

Muhyiddin İbni Arabi İslam tasavvufunda bir dönüm noktası, bir köşe taşı. Tasavvuf için İbni Arabi'den öncesi ve sonrası şeklinde iki ayrı dönem oluşturan büyük bir düşünür, filozof.

Genellikle menkıbe ve efsanelerle kuşatılmış bir hayata sahip olduğu için İslam dünyasında net bir İbni Arabi fotoğrafı yoktur. Kimine göre büyük bir İslam düşünürü, dev bir tasavvufçu, Şeyh-i Ekber. Kimine göre ise, en büyük münkir, Şeyh-i Ekfer. Lehinde ve aleyhinde yüzlerce kitap yazılmış; hatta aleyhinde ölüm fetvaları bile verilmiş.

Örneğin, İbni Teymiyye (ö.1328), İbni Haldun (ö. 1450), Ebu Suud Efendi (ö.1574) ve Mustafa Sabri (ö. 1954) İbni Arabi'yi sert bir dille eleştirmişlerdi. Kelam ve fıkıh alanında çalışan bilginlerin Allah'ın tenzihi ve teşbihi konularına yaklaşımıyla İbni Arabi'nin yönteminin farklı olması temel tartışma noktasını oluşturmaktaydı. Varlık, nefis, insan, akıl, evren, ilgi, vahdet-i vücut, Allah'ın isim ve sıfatları gibi konularda İbni Arabi ile bu bilginlerin görüşleri arasında fark vardı. Bunlar arasında İbni Arabi'yi tekfirle suçlayanlar da vardı. Kelamcıların: Ancak kelam kitaplarını okumak suretiyle doğru itikada sahip olunabilir, yoksa imandan çıkma tehlikesi vardır" sözüne İbni Arabi:"Ben böyle bir görüşten Allah'a sığınırım" demiştir. Allah'ın varlığının sadece sembolik anlatım ile mümkün olabileceğini savunan İbni Arabi kendisinin yanlış anlaşılmasının sembolik anlatım ile ilgili olduğunu savunmuştur.

Mevlana (ö. 1273), Suyuti (ö.1505), Askalani (ö.1449) ve İmam Rabbani (ö.1624) gibi din bilginleri İbni Arabi'yi savunmuşlardır. Örneğin, İbnü'l-Hacer el-Askalani bu konu hakkında şöyle demektedir: "İbni Arabi sahili olmayan engin bir deniz gibidir. Öylesine büyük bir okyanustur ki dalgalarının sesi duyulmaz."

Öyleki İbni Arabi aleyhinde 238 fetva, lehinde ise 33 fetva verilmiştir. Bunların çoğu siyasi fetvalar olmakla birlikte İbni Arabi'nin İslam dünyasında gördüğü reaksiyonu göstermek için bu sayılar bize bir fikir vermektedir. Örneğin, İbni Haldun İbni Arabi'nin Fusus ve Futuhat kitaplarının nüshalarının yakılmasını veyahutta yazıları okunamayınca kadar silinmesini istemiştir. Hatta Futuhat'taki sözlerinden dolayı Mısır uleması tarafından hakkında idam fetvası verilince gizlice oradan kaçmak zorunda kaldı.

İbni Arabi'nin eserlerinde kullandığı bu sembolik dilin içerik olarak karmaşıklığını anlatmak için kendisinin yazdığı bir şiiri örnek olarak vermemiz gerekiyor:

Kalbim her sureti kabul eder oldu

Mesela: Ceylanlara otlak, rahiplere manastır, putlara tapınak, hacılara Kabe

Tevratın sayfaları İslam'ın Mushaf'ı oldu

Dinim sevgi dinidir Onun kervanına yöneldim

Sevgi dinidir dinim ve imanım...

Bakınız! Futuhat adlı eserinde yer alan başka bir şiirinde İbni Arabi neler söylemektedir:

Rab hak kul hak

Nasıl olabilir, mükellef kim o zaman?

Kuldır dersen işte o ölümlü

Rabdir dersen, O nasıl sorumlu olabilir ki? (Futuhat-ı Mekkiyye, Litera Yay., İstanbul, 2017, c. I, s.16)

Bütün eserlerinden dolayı ağır tenkitler alan İbni Arabi, Fususu'l-Hikem'den dolayı küfürle itham edilmiştir. Örneğin burada geçen bir sözü şöyledir:

'..Şu halde o Ezelî olan İnsan (şekliyle) Hadis, Zuhur ve Neş'eti bakımından Ebedî ve Daimi'dir.' (Fususu'l-Hikem, Fass-ı Âdem'den)

[Aliyyu'l-Karî](#) , bu Söz'ün Açık bir Küfür olduğunu söyler. Çünkü İnsan'ın Zat ve Sıfat'ı ancak, Hulul ve İttihat ve Vucudiyye (Panteizm) Mezhebi'nce Allah'ın aynı ve Sıfatı Kabul edilir.

[İsmail Fenni](#) ise bu Metni şu Anlam'da okuyarak Aliyyu'l-Karî'ye katılmaz:

Bu sözler'den maksat, Allah ilahî isimlerin suretleriyle bize görüldüğünden, biz kendimizi, O'nun bizde Zahir olan Sıfatlar'ı üzerine biliriz. Hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelam gibi, kendimize nisbet ettiğimiz sıfatları, O'na nisbet ederiz. Yani bizde Zahir olan ilahi sıfatlar'la, bizim sıfatlanmamız sebebiyle, biz o sıfatlar'la Hakk'ı vasıflandırıp, kendimize nisbet ettiğimizi, O'na nisbet ederiz demektir. Gerçi bu sıfatları Allah da kendisine nisbet etmiştir. (9/et-Tevbe 104, 56/el-Vakıa 63).

Hiç kuşku yok ki İbn Arabi, bu bilginin, halkın (el-avam) inancının temeli olan eşsiz ve benzersi Tanrını

n, nasıl

“Öyle bir zatı ulularım ki o, kendini eşyada gösterniştir, öyle ki o eşya onun ayıdır.

sözünün konusu olduğuna ait ürpertici bir bilgi olduğuna inanmaktadır.

(İbni Arabi, Futuhatü'l Mekkiyye, c.II, s.45)

İbni Arabinin en fazla maruz kaldığı eleştirilerden biri, onun dinin biçimsel ifade ve emirlerinin gerisinde bir içsel anlam ve yaşam tarzı olduğu, ve bunun yerine göre görünüşteki anlam ve ifadeden daha öte olduğu iddiasına sahip olan Batinilerden biri olduğu suçlamasıdır. Bu Kuranın anlamını saptırma (tahrif ma'ani el- Kuran) suçlaması, ibni Arabi karşıtı polemiğin fiili kurucusu olan İbni Teymiyye'de zirveye ulaşır.

Dolayısıyla sıradan halktan bir insanın Tanrı'yı bilişi bir yönüyle isabetli, ama onu sınırlaması yönüyle isabetsizdir. Her ne kadar mantıksal olarak

Yaratan
yaratılıandan
ayırt
edilmiş
ise
de,
aşkınlığın
yük
lendiği
Tanrı
içkinliğin yüklendiği yaratılmışlar ile
aynıdır.

Tenzih'ten bahs edersen Tanrıyı sınırlamış olursun,

(Olursun sınırlayan benimzersen tenzihi)

Teşbih'ten bahsedersen Onu belirlemiş olursun.

(Sınırlarsın yine benimzersen teşbihi)

Fakat her ikisini de öne sürersen doğru yolu izlemiş olursun,

(Kabul edersen ikisini birden doğru yoldasın)

Ve sen bilgide bir yol gösterici ve bir üstat olursun.

(Olursun bilgide hem önder hem efendi)

İki ilkenin varlığını ileri süren çok tanrıcı,

(Eş koşandır ikici)

Ve Birliği savunan birlik adamı olur.

(Birleyense tekçi)

(Tanrı ile alemi) yan yana getirirsen teşbihten sakın,

(İkiciysen sakın teşbihten)

Birliği ileri sürersen tenzihten sakın.

(Tekçiysen sakın tenzihten)

Sen O değilsin, hayır, daha doğrusu sen O'sun ve sen Onu

(Sen O değilsin O'sun belki de)

Varlıkların özünde mutlak ve sınırlı görürsün"

(Mutlak ve sınırlanmış görürsün O'nu işlerde)

(İbni Arabi, Fususu'l-Hikem, (trc. Ekrem Demirli), Alfa Yay., İst., 2017, s. 63)

Not: Bu yazı makale, köşe yazısı vs. gibi akademik bir yazı değildir. Sadece ders notu olarak kullanılmaktadır